

Nederland, Vlaanderen en België: buurgebieden met deels dezelfde taal, deels dezelfde geschiedenis en, wellicht, een gemeenschappelijke toekomst, hetzij binnen Europa, hetzij op andere wijze. De komende vier 'marginalen' hebben de Groot-Nederlandse gedachte tot thema. Wat bindt Nederland, Vlaanderen en België, maar ook: wat scheidt hen?

Werken en kinderen krijgen in Nederland en België: de luxe van deeltijdbanen

Een kijkje over de grenzen levert soms ontvullende inzichten op. Neem nu de cijfers over de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen. Onderzoek van de econome Pott-Buter laat zien dat deze van oudsher lager is in Nederland dan in België, maar de laatste jaren is het verschil verdwenen. Het aandeel vrouwen dat actief is op de arbeidsmarkt, dat wil zeggen het aantal dat een baan heeft of een baan zoekt als percentage van de vrouwelijke bevolking in de leeftijd 15-65, bedraagt volgens recente cijfers 53% in Nederland en 52% in België. Wat betreft het huidige kindertal zijn de overeenkomsten tussen België en Nederland ook opvallend sterk. In 1995 was het totale vruchtbaarheidscijfer voor Nederland 1,53 en voor België 1,54.

Nadere beschouwing toont echter dat achter de ogenschijnlijke overeenkomsten opmerkelijke verschillen schuilgaan. Zo is het aandeel vrouwen dat in deeltijd werkt aanzienlijk hoger in Nederland dan in België. Uitgedrukt in voltijds equivalenten betekent een en ander dat de participatiegraad van Nederlandse vrouwen zich niet op een vergelijkbaar niveau met dat van België bevindt, maar 11% lager is. De verschillen tussen beide landen worden nog pregnanter als gekeken wordt naar het aandeel werkende moeders. Cijfers van EUROSTAT uit 1991 laten zien dat 40% van de Nederlandse moeders een baan buitenshuis heeft. Hiervan werkt slechts 13% voltijds. Daarentegen combineert in België niet alleen een groter aandeel van de moeders een baan met een gezin (60%), maar ook is een groter deel daarvan voltijds werkzaam (63%).

Als naast het niveau van vruchtbaarheid gekeken wordt naar het proces van gezinsvorming, treden eveneens opmerkelijke verschillen tussen Nederland en België naar voren. Nederlandse vrouwen krijgen hun eerste kind op een gemiddeld latere leeftijd dan hun Vlaamse zusters: 27,7 versus 26,1 jaar in 1991, een verschil van bijna anderhalf jaar. Trouwens, binnen de westerse wereld zijn Nederlandse vrouwen kampioenen wat betreft het laat kinderen krijgen. Nergens vinden vrouwen dat het moederschap zo moeilijk verenigbaar is met andere levensdoelen als in Nederland.

Het patroon wordt ingewikkelder als we het culturele klimaat in beide landen in beschouwing nemen. Eurobarometercijfers laten zien dat in vergelijking met Belgen, Nederlanders er over het algemeen minder traditionele opvattingen op na houden wat het gezinsleven betreft. Zo zijn Nederlanders het vaker oneens met uitspraken die traditionele mannen- en vrouwenrollen uitdrukken zoals 'De man behoort het geld te verdienen, de vrouw behoort zorg te dragen voor het huishouden en het gezin' of 'Het huisvrouw zijn geeft evenveel voldoening als een betaalde baan'. Paradoxaal genoeg vindt dit meer gunstige oordeel van Nederlanders over de combineerbaarheid van gezin en baan weinig vertaling in het uiteindelijke gedrag.

Enerzijds lijkt er meer aan de hand te zijn; anderzijds ook niet. Een veelzeggend gegeven is dat de wijze waarop in België oplossingen worden gezocht voor de combinatie werk en kinderen weer helemaal past in het verondersteld meer traditionele gezinsdenken van die samenleving. Familieleden spelen daarin een grote rol. Zo blijkt dat de helft van alle kinderen onder de drie jaar opgevangen wordt door familie (met name grootouders!), terwijl ongeveer een kwart naar kinderdagverblijven gaat en de rest naar opvanggezinnen.

Voor de verschillen in arbeidsparticipatie van Nederlandse en Belgische moeders worden uiteenlopende verklaringen genoemd. Een belangrijk gegeven betreft de verschillen in gesubsidieerde kinderopvang. België behoort wat dat betreft tot de kopgroep van Europa, terwijl Nederland hekkensluiter is. Een andere verklaring is het ontbreken van een oorlogsindustrie. Hier wil ik echter op een minder vaak gehoorde mogelijkheid wijzen. Aanwijzingen hiervoor komen uit een onderzoek van de demografen Van Peer en Moors naar opvattingen over gezinsbeleid, waarin onder andere is gevraagd naar persoonlijke voorkeuren wat betreft de combinatie van baan en gezin. Van zowel Nederlandse als Vlaamse vrouwen geeft de grootste groep de voorkeur aan een deeltijd baan (47%). Daarna lopen de meningen sterk uiteen. Voor Nederlandse vrouwen is de tweede optie: geen werk naast het moederschap (36%), terwijl het voor Vlaamse vrouwen juist een voltijdse baan is (38%). Van de Nederlandse vrouwen leeft bij slechts 7% de wens om naast het moederschap voltijds te werken.

Uit datzelfde onderzoek komt naar voren dat Nederlanders en Vlamingen compleet andere prioriteiten hebben inzake gezinsbeleid. Nederlanders hechten vooral belang aan maatregelen gericht op verbetering van de mogelijkheden ouderschap en een baan te combineren: flexibele werktijden en betere kinderopvang. Vlamingen daarentegen bepleiten financiële regelingen zoals verhoging van de kinderbijslag of een toelage voor ouders die ophouden met werken om zelf voor hun kinderen te zorgen. De bevindingen suggereren dat Vlaamse vrouwen zich eigenlijk de 'luxe' zouden willen kunnen permitteren die Nederlandse vrouwen blijkbaar hebben: de 'luxe' van een baantje of helemaal geen werk buitenshuis.

Een andere conclusie die we kunnen trekken is dat Nederlanders juist het sterkst gezinsgericht zijn, hetgeen overigens geen nieuw fenomeen zou zijn. De historicus Schama beschrijft hoe de dominantie van het burgerlijke gezinspatroon in de zeventiende eeuw Nederland uniek maak-

te ten opzichte van omringende landen. De zeventiende eeuw was een periode van ongekeerde economische welvaart. Ook nu lijkt het erop dat Nederland zich een gezinscultuur financieel kan veroorloven. Een en ander heeft uiteraard consequenties voor de mogelijkheden om, bijvoorbeeld onder invloed van Europees beleid, te komen tot een herverdeling tussen mannen en vrouwen van arbeids- en zorgtaken. Naar verwachting zal een dergelijke herverdeling voor Nederland weinig verlies aan welvaart met zich meebrengen; voor België daarentegen wel.

Pearl A. Dykstra